

CERI

Číslo 1 • júl 2006

*CERI je koalícia mimovlád-
nych organizácií
a výskumných inštitúcií
pracujúcich pre spoločnú
víziu ochrany a udržateľného
rozvoja Karpát.*

Dospelý orol krikľavý s mláďatom (Slovensko)
Foto: Miroslav Dravecký

Newsletter

Vydáva CERI pre tých, čo majú obavy a chcú konať.

Pocta ekologickým bojovníkom (poznámky k spoločnému portrétu)

Suzanne Lieberman, bývalá CERI koordinátorka

Vlnená kapsička rucne utkaná v Maramureši hrdo visí na mojej nočnej lampe ako stála spomienka na pestrých 2,5 roka strávených v Karpatoch. Minulý rok v novembri som sa rozlúčila s miestom v CERI (Iniciatíva karpatského ekoregiónu). Som nadšená tým, že sa CERI

ako karpatská organizácia v tomto roku pustí do svojho prvého veľkého projektu vytvorením jedinečnej ekologickej siete. Nemohla by som však na CERI spomínať a rozmýšľať o budúcnosti tejto organizácie bez toho, aby som nemyslela na jej členov, ľudí, ktorí ju tvoria...

úprimne...

nová CERI webstránka:
www.carpates.org

Zbigniew v priesmyku Wyzna prehliada hrebeň Caryńskiej Poloniny v Biosférickej rezervácii Východné Karpaty

Miroslav pri severnom vstupe do Národného parku Slovenský raj

Útočisko pre Eriku v Zakarpatských lužných lesoch

Hlboké pochopenie histórie a kultúrnych špecifik východokarpatského regiónu, ktoré má **Zbigniew Niewiadomski** z Biosférickej rezervácie Východné Karpaty (ECBR) (www.unesco.org/mab/ecbr), z neho vytvára prirodzeného vodcu v manažmente cezhraničného chráneného územia. Unavený mestským životom vo Varšave, Zbigniew začal pracovať v oblasti ochrany prírody najprv ako oponent rozvoja lyžiarskeho strediska v Národnom parku Bieszczady, ktorý je jedným zo siedmich chránených území, ako súčasťou Biosférickej rezervácie Východné Karpaty. Táto oblasť sa často považuje za „najdivokejšiu“ časť Karpát. Medzi úspechy v ochrane prírody, na ktoré je najviac pyšný, Zbigniew počíta aj zapojenie ECBR do rokovania, ktoré viedli k podpísaniu Karpatského dohovoru. Jeho projekt ENACT – Rozšírenie sústavy NATURA 2000 do karpatských cezhraničných chránených oblastí na Ukrajine je prioritou pre ECBR a pre CERI. Dôvodom je význam tohto projektu pre Ukrajinu, pretože ponúka šancu rozšíriť prístup EÚ k ochrane prírody za hranice EÚ (Natura 2000) a týka sa jedinej oblasti v Karpatoch, kde je možnosť rozvoja nových chránených území (15 % rozlohy Ukrajiny). Východné Karpaty tvoria „chrbticu“ Karpát a ich budúcej ekologickej siete.

Miroslav Dravecký z organizácie Ochrana dravcov na Slovensku (RPS) (www.dravce.sk) pracuje v menšej mierke ako Zbigniew. Dôverne pozná každé vhodné miesto na hniezdenie, výchovu mláďat a zháňanie potravy pre najviac ohrozené dravce (orly, sokoly, sovy) od Popradu po maďarskú hranicu na juhu a Košice na východe. S viac ako 20-ročnými skúsenosťami s orlami krikľavými pomohol Miroslav v spolupráci s Milvus group a inými ornitológmi prostredníctvom CERI zorganizovať prvé regionálne sčítanie charakteristických karpatských druhov (v Rumunsku, časti Slovenska a na Ukrajine). Taktiež úzko spolupracuje s Dr. Ladislavom Šimákom z Košíc, ktorý ako chirurg vo svojom voľnom čase zachránil mnoho z najviac ohrozených dravcov (orol kráľovský, orol krikľavý a orol skalný, sokol sťahovavý a sokol rároh). Ak je to potrebné, obaja sú dobrovoľne v službe 24 hodín denne a okrem toho sa na plný úväzok venujú svojim profesiám. Vďaka tejto špeciálnej spolupráci Miroslav a jeho kolegovia z organizácie mohli sledovať vplyvy fragmentácie biotopov, pytliactva a biologického javu kainizmu (orol skalný a orol krikľavý), ktoré by oficiálne štúdie nezachytili a ktoré sú rozhodujúce pre manažment populácií a ochranu druhov.

Erika Stanciu z Dunajsko-karpatského programu WWF (www.panda.org/dcpo) pracuje v rôznych oblastiach a mierkach (chránené územia a Natura 2000, prírode blízke hospodárenie v lesoch, manažment kamzíka a medveďa) tak, že napriek politickým a ekonomickým tlakom a nestabilite používa najvyššie ochranné štandardy. Za svoju tvrdohlavosť a nekompromisné ochraňovanie prírody podľa nej vďačí Klubu ochrany prírody a turistiky, do ktorého sa zapojila na strednej škole, ako aj maďarskému pôvodu a najmä menšine Szekely, pre ktorú je príroda dôležitým prvkom každodenného života. Ako bývalá

riaditeľka Národného parku Retezat a novozvolená prezidentka Europarc hlása ekosystémový prístup k ochrane prírody a podobne ako ostatní nadšení ochranári v regióne obhajuje v diskusiách o stavebnom rozvoji potrebu zachovania voľnej prírody. Sťažuje sa na nedostatok serióznej pozornosti rumunskej vlády chráneným územiám napriek štruktúrnym a administratívnym zmenám v EÚ. Modelové projekty považuje za najlepší spôsob, ako ovplyvniť politiku prostredníctvom posilnenia partnerstva účastníkov rozvoja v zložitých otázkach.

Myslím, že týchto a mnoho ďalších členov CERI spája niečo, vďaka čomu sú takí efektívni: premyslené a nekompromisné postoje, environmentálna etika a schopnosť prispieť k širším, nemenným cieľom ekoregiónu. Týchto troch bojovníkov na poli ochrany prírody, žiaľ, spája ešte iná vec: všetci čelia obrovskej kríze, ktorá sa týka ich predmetu záujmu. Peniaze darov sa presúvajú východným smerom rýchlejšie, ako ich karpatské krajiny zvládajú prijímať, a neefektívne úrady majú problémy so správou týchto prostriedkov. Mnohí z členov CERI podobne ako títo traja čelia hrozbe, že prídu nielen o prostriedky na realizáciu svojich kľúčových projektov, ale že stratia aj vôľu a energiu pokračovať ďalej ako mimovládne organizácie. ECBR bola ponechaná bez akejkoľvek podpory a operačnej kapacity, čo môže ohroziť mnoho Zbigniewových projektov, ktoré zahŕňajú nejednoduchý manažment niekoľkých chránených území v biosférickej rezervácii vrátane inovatívneho projektu ENACT. Miroslav by rád zaplatil lekárovi, ktorý musí používať materiál z nemocnice, aby mohol liečiť dravce. Bez stálych zdrojov na pokrytie základných prevádzkových nákladov až doteraz fungovala Ochrana dravcov na Slovensku na úplne dobrovoľníckej báze (to je typické pre mnohých členov CERI), ale integrita ochrany dravcov v Karpatoch tým trpí. A nakoniec je tragédiou a veľkou iróniou, že po tom, ako Národný park Retezat ukončil projekt GEF, zostal bez základných prevádzkových prostriedkov.

Keď som do organizácie prišla v auguste 2003, vyzerala trochu zastarano a prekonane. Ale príbehy členov sú dôkazom, že CERI je dnes potrebná viac než kedykoľvek predtým. Títo ekologickí bojovníci majú disproporčne veľký vplyv na regióny, v ktorých pôsobia. Potrebujú relatívne málo peňazí a dohľadu a pritom vyplňajú skutočné medzery v existujúcich zákonoch, prístupoch a mentalite. Počas posledných pár rokov sme sa, správna rada, členovia a ja, snažili vytvoriť efektívnu infraštruktúru umožňujúcu využiť silu vzájomnej spolupráce tým, že sme CERI budovali ako „dispečing“ zaisťujúci výmenu informácií, údajov, projektov a metodík na území Karpát. Bude zaujímavé sledovať, či CERI týmto spôsobom skutočne dokáže pre mimovládne organizácie vytvoriť „stimulujúce prostredie“, a ak áno, či to prirodzenou cestou povedie k tomu, že sa CERI stane „proaktívnou“ organizáciou založenou viac na miestnej aktivite alebo „reaktívnou“ organizáciou typu „watch-dog“, akou sa zdalo, že bude od samého začiatku. ■

Skúsenosti z CERI ako organizácie a idey z regiónu ma naučili mnohému. Pár vecí by som tu rada uviedla. Ukrajina a niektoré tamojšie organizácie a ľudia patriaci k najasertívnejším a najefektívnejším v Karpatoch (bezpochyby ovplyvnení rumunským vzorom) ma naučili, že CERI by nemala klásť všetok dôraz na projekty v krajinách s najprístupnejším alebo dokonca spolupracujúcim politickým systémom, kde myšlienka právnej ochrany verejného záujmu funguje. Podobne pri spolupráci s členmi zo Srbska, ktorí boli z celej skupiny jasne najotvorenejší (skutočne demokratickí), som sa poučila, že na príspevky jednotlivých krajín sa nedá dívať jednoduchou optikou rozlohy Karpát na ich území. Citím, že členovia CERI sa musia oveľa viac spoliehať jeden na druhého. Napríklad práca na prelomení kultúrnych tabu na Ukrajine môže veľmi prispieť k získaniu podpory verejnosti pre cezhraničný manažment chránených území. Veľmi ma teší, keď vidím, že členovia berú CERI ako svoju organizáciu, ale priala by som si, aby sa členovia vzdali „vlastníct-

va“ určitých údajov a myšlienok a namiesto toho si uvedomili väčšiu potrebu a prínos vzájomnej spolupráce. Odovzdávam opraty na tejto križovatke s dobrým pocitom. WWF – DCP môže byť hrdé na dedičstvo, ktoré pomohlo vytvoriť založením nového, špecializovaného, náročnejšieho pokračovateľa, na prvú právne ustanovenú entitu pre ochranu ekoregiónu v rámci Európy a možno aj na svete. A CERI môže byť hrdé, že sa konečne odpútalo od WWF a postavilo na vlastné nohy. Najnovším poslaním CERI je poslúžiť ako amplitón mimovládnych organizácií z nových krajín EÚ, neopustiť svojich členov, ale poskytnúť im základnú podporu nevyhnutnú na zaistenie ich fungovania a spätnej väzby pre CERI a neopustiť ani prírodu a prostredie. Hlavne tým, že bude presadzovať udržateľný rozvoj ako predpoklad ekonomického rastu. Som šťastná, že som bola súčasťou tohto prerodu, a teším sa na budúcu spoluprácu, stretávanie a vzájomnú komunikáciu.

Ekoturizmus – udržateľná voľba pre Karpaty

horúca téma

1. Zmluvné strany sa zaväzujú prijať opatrenia a zintenzívniť spoluprácu pri presadzovaní trvalo udržateľného rozvoja turistického ruchu v Karpatoch, ktorý bude vzhľadom na výnimočnosť prírody, krajiny a kultúrneho dedičstva prínosom pre miestne obyvateľstvo.

2. Zmluvné strany sa zaväzujú podporovať cezhraničnú spoluprácu s cieľom uľahčiť trvalo udržateľný rozvoj turistického ruchu, napríklad vo forme koordinovaných alebo spoločných plánov starostlivosti o cezhraničné alebo prihraničné chránené oblasti a iné turisticky zaujímavé lokality.

Článok 9 Rámcového dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (Karpatský dohovor, podpísaný v roku 2003, nadobudol platnosť v januári 2006)

Oficiálny prístup

Ekoturizmus predstavuje novú formu jedného z najväčších a najrýchlejšie rastúcich odvetví svetovej ekonomiky. Všetko sa začalo koncom osemdesiatych rokov minulého storočia ako snaha o obmedzenie negatívnych vplyvov tradičného cestovného ruchu na životné prostredie, napríklad vyčerpania prírodných zdrojov, znečisťovania a zmeny ekosystémov. Medzinárodná spoločnosť pre ekoturizmus (The International Ecotourism Society – TIES) definuje ekoturizmus ako „zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, ktoré chráni životné prostredie a zvyšuje blahobyt miestneho obyvateľstva“. Pre pochopenie tohto termínu sú kľúčové práve aspekty životného prostredia a sociálne aspekty. Rok 2002 znamenal medzník

v rozvoji tejto novej formy cestovného ruchu, pretože ho OSN vyhlásila za „Medzinárodný rok ekoturizmu“.

Ekoturizmus zahŕňa princípy udržateľného cestovného ruchu, ktoré smerujú k „pokrytiu potrieb dnešných návštevníkov a hostiteľských regiónov pri súčasnej ochrane a posilnení príležitostí pre budúcnosť. Má viesť k takému manažmentu všetkých zdrojov, ktorý naplní ekonomické, sociálne a estetické potreby a pritom zachová kultúrnu integritu, základné ekologické procesy, biologickú pestrosť a životodarné systémy“ (WTO).

Podľa **Quebeckej deklarácie o ekoturistike** sa ekoturizmus líši od širšieho pojmu udržateľného cestovného ruchu týmito princípmi:

- aktívne prispieva k ochrane prírodného a kultúrneho dedičstva,
- zapája miestnych a pôvodných obyvateľov do svojho plánovania, rozvoja a prevádzky, čím prispieva k ich blahobytu,
- interpretuje prírodné a kultúrne dedičstvo destinácie návštevníkovi,
- hodí sa viac pre individuálnych návštevníkov a organizované zájazdy malých skupín.

Ekoturizmus je teda zameraný na miestnu flóru, faunu a kultúru ako hlavné atraktivity a poskytovateľ služieb povzbudzuje k tomu, aby podporovali udržateľné praktiky, napríklad opätovné využitie vody, recykláciu, šetrenie energiou, predchádzanie znečisťovaniu, minimalizáciu odpadu atď.

Environmentálny program organizácie spojených národov (UNEP) vyzdvihuje ekoturizmus ako rozvojový nástroj, ktorý môže podporiť tri základné ciele Dohovoru o biologickej diverzite:

Mláďa orla kriklavého

Inštalácia umelého hniezda

Sekretariát CERi

CERi – Iniciatíva karpatského ekoregiónu
Podunajská 24, 821 06 Bratislava
Slovensko
Tel./fax: +421 2 455 240 19,
+421 2 456 402 01
E-mail: ceri@changenet.sk

Členovia správnej rady CERi

ČESKÁ REPUBLIKA

Nadace Partnerství
Tomáš Růžička
Údolní 33, CZ-602 00 Brno
Tel.: (+420) 542422771
Fax: (+420) 542422777
E-mail: tomas.ruzicka@ecn.cz
Web: www.nadacepartnerstvi.cz
Právna forma: MVO

MAĎARSKO

Central and East European Working
Group for the Enhancement of
Biodiversity – CEEWEB
Andras Krolopp
Kuruclesi ut 11/A, 1025 Budapest
Tel.: (+63) 1 398 01 35
Fax: (+63) 1 398 01 36
E-mail: office@ceeweb.org,
krolopp@ceeweb.org
Web: www.ceeweb.org
Právna forma: MVO

Pokračovanie na strane 6

Moravské vinne cesty

- chrániť biologickú (a kultúrnu) diverzitu posilňovaním systému správy chránených území (verejných alebo súkromných) a zvyšovaním hodnoty zdravých ekosystémov,
- podporovať udržateľné využitie biologickej diverzity vytváraním príjmov, zamestnanosti a podnikateľských príležitostí v ekoturizme a súvisiacich službách a
- podporovať spolu s miestnym a pôvodným obyvateľstvom prínos rozvoja ekoturizmu získaním ich informovaného súhlasu a plného zapojenia do plánovania a riadenia ekoturistického podnikania.

Miestne skúsenosti: „Znovuzrodenie vína“ na južnej Morave

Ekoturizmus ako nové a dynamické hnutie môže ponúknuť odvetviu cestovného ruchu rôzne príležitosti. Môže byť tiež príležitosťou pre regionálny rozvoj. Tento model sa osvedčil na južnej Morave, v juhovýchodnej časti Českej republiky. Južná Morava bola a doteraz zostáva ekonomicky a sociálne znevýhodneným regiónom. Miestna ekonomika, tradície a obce boli zasiahnuté odchodom sudetských Nemcov v povojnových rokoch a vládou komunistov, ktorá v tejto oblasti s bohatými vinárskymi tradíciami a viac než 300 vinárskymi obcami zničila väčšinu súkromného podnikania vrátane malých komerčných vinárstiev.

Premena vinárstva z konička na živobytie a rozvoj infraštruktúry turistických služieb sa považovali za možnosť, ako vyviešť južnú Moravu zo stagnácie. Nadácia Partnerství spustila v roku 1997 svoj projekt Moravských vínnych ciest s cieľom posilniť miestnu ekonomiku a zároveň podporiť ochranu bohatého kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu. Víne cesty sú súčasťou v Európe známych ciest označovaných ako Greenways, čo sú trasy pre cyklistov, peších, jazdcov na koňoch a pohybovo postihnutých ľudí, ktoré sa využívajú v súlade s ich ekologickou funkciou. Posilňujú ochranu prírodného a kultúrneho

dedičstva, ponúkajú možnosť bezpečnej dopravy, rekreácie a cestovania a podporujú zdravší životný štýl. Združenie vinárskych obcí južnej Moravy pôvodne založilo dvadsať obcí, ale počas dvoch rokov projekt priťahol 230 obcí, ktoré doteraz vytvorili a vyznačili 1 500 km vínnych ciest. Prínos projektu pre miestne obce je viditeľný na prvý pohľad. V rokoch 1998 – 2004 Moravské víne cesty priniesli do ekonomiky regiónu nové investície za vyše 70 000 euro a odhaduje sa, že v priebehu najbližších piatich rokov vytvoria niekoľko desiatok pracovných miest. Miestni občania znovu objavujú svoje dedičstvo, z ktorého mnoho bolo za posledných desať rokov zabudnuté.

Rast ekoturizmu posunul ochranu prírody a tradícií medzi hlavné priority. Mnoho obcí iniciovalo projekty na úpravu verejných priestranstiev, rekonštrukciu ulíc, krajinárske a parkové úpravy, obnovu tradičných vínnych pivníc a lisov, dláždenie a asfaltovanie cyklociest a výsadbu alejí a biokoridorov. Okrem toho Moravské víne cesty obce spojili, často po desiatkach rokov, keď vzájomne neudržiavali žiadne vzťahy. Projekt ponúkol miestnym obyvateľom spoločnú víziu a položil pevný základ ich lokálneho patriotizmu a identity.

Prednedávnom bol spustený systém certifikácie „Cyklisti vítaní“ pre reštaurácie a ubytovacie služby s cieľom podporovať kvalitnú infraštruktúru pre cykloturistov.

Ekoturistická certifikácia ako nástroj ochrany prírody a udržateľného rozvoja: rumunský model

V súčasnosti existujú rôzne snahy o vytvorenie národných alebo medzinárodných programov akreditácie a certifikácie. Väčšinou sa zameriavajú na rozvoj infraštruktúry šetrný k prírode a na pokročilé systémy monitoringu stavu prostredia. Navyše ekoturistické produkty by mali zahŕňať interpretačný materiál o miestnej histórii, flóre a faune a sprievodcovské programy navrhnuté tak, aby medzi hosťami a návštevníkmi posilňovali environmentálne a kultúrne povedomie.

Jednou z prvých krajín karpatskej oblasti, ktorá vyvinula ekoturistický certifikačný systém, je Rumunsko. V septembri 2005 dokončila Asociácia pre ekoturizmus v Rumunsku v spolupráci s Ministerstvom životného prostredia a vodného hospodárstva, Rumunskou národnou centrálou cestovného ruchu, Inštitútom pre výskum a rozvoj cestovného ruchu a Univerzitou geografie v Bukurešti kritériá ekoturistickej certifikácie.

Rumunskí odborníci stanovili tri kategórie príjemcov certifikácie:

1. produkty turistických agentúr, operátorov a sprievodcov,
2. ekoturistické destinácie,
3. poskytovateľov ubytovania

a osem základných princípov ekoturizmu:

1. Princíp zamerania na prírodnú oblasť zaisťuje, že turistické aktivity sú závislé od prírodného prostredia a že návštevník dostane príležitosť prírodu osobne poznať.
2. Princíp interpretácie ekoturistickej prevádzky zabezpečuje, že aktivity sú založené na interakcii s prírodným prostredím a povzbudzujú návštevníkov, aby si rozšírili svoje znalosti o prírode, pochopenie, úctu a radosť z pobytu v nej. Zároveň by návštevníci mali mať prístup k rôznym interpretačným prostriedkom. Informácie využívané na interpretáciu musia byť overené z hľadiska presnosti a pochádzať zo spoľahlivého zdroja. Sprievodcovia a ostatný kľúčový personál prichádzajúci do styku s návštevníkmi musia byť vyškolení v ekoturizme a interpretačných technikách, musia byť schopní poskytnúť presné a úplné informácie a predviesť zodpovedné správanie s cieľom obmedziť vplyv na životné prostredie.
3. Princíp environmentálnej udržateľnosti zaisťuje, že služby ponúkajú najlepšie postupy v cestovnom ruchu a plánovanie z pohľadu ochrany prírody a udržateľného rozvoja. To znamená, že sú známe environmentálne riziká a boli prijaté opatrenia na ich minimalizáciu. Tie zahŕňajú také aspekty, ako

je ochrana pôdy, vody, nakladanie s odpadmi, využitie stavebných postupov a materiálov, obmedzenie znečistenia vzduchu, obmedzenie svetelných, hlukových a vizuálnych vplyvov, udržateľnú dopravu, spotrebu energie atď.

4. Princíp príspevku k ochrane prírodných oblastí, ktorý možno zabezpečiť prostredníctvom finančnej pomoci zameranej na aktivity súvisiace s ich obnovou, zberom odpadkov zanechaných turistami alebo formou príspevku ochranárskej organizácii. Je navrhnuté, aby sa 3 % príjmov z cestovného ruchu odvedli na podporu miestnych plánov ochrany.
5. Princíp konštruktívneho príspevku k rozvoju miestnych obcí zaisťuje, že prínos z cestovného ruchu využívajú miestne obce prostredníctvom tvorby pracovných miest pre miestnych ľudí, využívaním miestnych zariadení, služieb a produktov.
6. Princíp citlivosti k miestnej kultúre a tradíciám zabezpečuje, že ekoturizmus zdôrazňuje kultúrne aspekty navštívenej oblasti a nenaruša životný štýl miestnych obyvateľov.
7. Princíp spokojnosti návštevníkov zaisťuje, že ponúkaný zážitok zodpovedá očakávaniam alebo ich prekonáva.
8. Princíp rozumného marketingu zaisťuje, že marketing ekoturizmu poskytuje návštevníkom úplné a primerané informácie, ktoré zdôrazňujú prírodné a kultúrne prednosti destinácie a zvyšujú mieru spokojnosti návštevníkov.

Vlastníctvo potrebnej dokumentácie a licencií pre každý typ ponúkanej aktivity je východiskovou podmienkou pre všetkých žiadateľov, ktorí chcú certifikáciu získať. Žiadatelia ponúkajúci turistické produkty s takými prvkami, ako je lov alebo motoristické športy, ktoré majú negatívny vplyv na prostredie, sú z certifikácie vylúčení. Vzhľadom na to, že ekoturizmus je nová oblasť rumunského cestovného ruchu, systém sa zavádza na ročné skúšobné obdobie (september 2005 až september 2006), aby bolo možné vyhodnotiť jeho vplyv na príjemcov. Kritériá sú otvorené priebežnému zdokonaľovaniu. ■

Použitie zdroje:

www.stezky.cz – internetová stránka Moravských vínných ciest

www.cyklistevitani.cz – internetová stránka Cyklisti vítaní

www.eco-romania.ro – internetová stránka Asociácie pre ekoturizmus v Rumunsku

Ukrajinsko-slovenské Karpatské bukové pralesy nominované do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO

z regiónov

Vasyl Pokyncereda, „Carpaty“ Eco-club, Rachiv, Ukrajina

POJSKO

Polish Environmental Partnership Foundation – Fundacja Partnerstwo dla Srodowiska
Rafal Serafin, Bracka 6/6
31-005 Krakow
Tel.: (+48) 12 422 5088
Fax: (+48) 12 429 4725
E-mail: serafin@epce.org.pl
Web: www.epce.org.pl
Právna forma: MVO

RUMUNSKO

Transilvania University of Brasov
Faculty of Silviculture and Forest Engineering
Dr. Ioan Vasile Abrudan
1, Sirul Beethoven, 2200 Brasov
Tel.: (+40) 268 47 68 08
Fax: (+40) 268 47 68 08
E-mail: abrudan@unitbv.ro
Web: www.unitbv.ro/silvic
Právna forma: akademická inštitúcia

SRBSKO

Ecolibri-Bionet
Nenad Robajac
Sindjeliceva 7, 11 000 Belgrade
Tel.: (+381) 11 344 29 75
Fax: (+381) 11 344 29 75
E-mail: nrionet@eunet.yu
Web: www.ecolibribionet.co.yu
Právna forma: MVO

SLOVENSKO

DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie
Ján Šeffer
Podunajská 24, SK-821 06 Bratislava
Mobile: (+421) 905 982 865
Tel./fax: (+421) 245 524 019
E-mail: jansef@changenet.sk
Web: www.daphne.sk
Právna forma: MVO

UKRAJINA

Ecological Club „Carpathians“
Yaroslav Dovhanych
P.O.B. 10, Rakhiv, 90600
Zakarpatska oblast
Tel.: (+3803132) 25155
Fax: (+3803132) 21216
E-mail: ecoclub@rakhiv.ukrtel.net
Web: -
Právna forma: MVO

MEDZINÁRODNÝ ČLEN

WWF Danube Carpathian Programme
– DCP
Mike Baltzer
Mariahilfer Strasse 88a/3/9
A-1090 Vienna, Austria
Tel.: (+43) 1 52454 70 -20
Fax: (+43) 1 52454 70-7
E-mail: mbaltzer@wwfdcp.org
Web: www.panda.org/dcpo
Právna forma: MVO

Najskôr sa vráťme k Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva prijatému UNESCO v roku 1972. Ukrajina dohovor ratifikovala o 16 rokov neskôr dekrétom Prezídia Najvyššieho sovieta Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky 4. októbra 1988. Dnes Zoznam svetového dedičstva UNESCO zahŕňa 788 lokalít, z ktorých 611 je v Zozname kultúrneho dedičstva, 154 v Zozname prírodného dedičstva a 23 v Zozname kultúrneho a prírodného dedičstva. Iba tri ukrajinské lokality sú v Zozname kultúrneho dedičstva: Katedrála sv. Sofie, Kyjevsko – Pecherská Laura v Kyjeve a historické centrum L'vova. V zozname UNESCO nie je doteraz žiadna ukrajinská prírodná lokalita.

UNESCO definuje prírodné dedičstvo ako prírodné lokality alebo presne ohraničené prírodné oblasti výnimočnej celosvetovej hodnoty z vedeckého, ochranného alebo estetického hľadiska. Doteraz bola na Ukrajine nájdená iba jedna lokalita, ktorá má reálnu šancu zapísania do tohto zoznamu, a to Karpatské bukové pralesy. Jasne sa to ukázalo na medzinárodnom odbornom seminári Identifikácia potenciálnych miest svetového prírodného dedičstva konanom pod záštitou UNESCO v Mukačeve (Zakarpatsko) v októbri 2004, na ktorom sa zúčastnili poprední domáci i zahraniční odborníci z oblasti ochrany prírody, experti UNESCO, zástupcovia úradov a mimovládnych organizácií. Na seminári bol prezentovaný rad ukrajinských prírodných aj kultúrnych lokalít. Medzi nimi boli Karpatské bukové pralesy, Panenská step Ascania – Nova, Polissijská nížina, Národný dendrologický park Sofiivka a Smotrinsko – dneprovské kaňony. Po dlhej a obsiahlej analýze prezentovaných materiálov sa účastníci dohodli na tom, že sa začne pripravovať iba jedna nominácia – Karpatské bukové pralesy. Mimochodom, prvé odporúčanie zahrnúť pralesy Karpatskej biosférickej rezervácie do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO zaznelo na

medzinárodnej konferencii Prírodné lesy mierneho pásma v Európe – hodnoty a využitie (Mukačevo, 17. – 21. 10. 2003).

Teraz mi dovoľte niekoľko slov o tejto lokalite. Tvoria ju deväť izolovaných oblastí bukového pralesa, ktoré majú na území Slovenska a Ukrajiny rozlohu 59 466,8 ha. Slovenská časť zahŕňa tri oblasti bukového pralesa: Havešová, Vihorlat a Stužica. Celková plocha samotných pralesov (jadrová zóna) na Slovensku tvorí 986,2 ha a ochranné pásmo má rozlohu 221,8 ha. Ukrajinskú časť nominácie tvoria lokality v Karpatskej biosférickej rezervácii (jadrová zóna 12 625,8 ha, ochranné pásmo 39 486 ha) a Užský národný park (jadrová zóna 2 532 ha, ochranné pásmo 3 615 ha). Ako je zrejmé, väčšinu nominovaných lesov tvoria bučiny na území Karpatskej biosférickej rezervácie. Sú sústredené v piatich oblastiach so značnou rozlohou v okresoch Taičiv a Rachiv v zakarpatskej oblasti v rámci južného úbočia Poloninsko-čornogirského pásma oddeľujúceho povodia.

Príprava prihlášky trvala takmer dva roky a na jar roku 2006 bola nakoniec podaná UNESCO. Kľúčovú úlohu v prípravnom procese zohrali ukrajinskí experti, ako Fedir Hamor, Jaroslav Dovhanič, Vasyl Pokyncereda, Dmitrij Su-chariuk (Karpatská biosférická rezervácia), Grigorij Parčuk (Štátna správa prírodných rezervácií), Svetlana Zyman (Botanický inštitút) a ich slovenskí kolegovia Ivan Vološčuk (Tatranský národný park) a Viliam Pichler (Zvolenská technická univerzita). Onedlho prídu Ukrajinu navštíviť experti UNESCO a preveriť, či nominovaná lokalita spĺňa kritériá na zaradenie medzi svetové prírodné dedičstvo. Následne s prihladením na správu expertov rozhodne o ukrajinsko-slovenskej lokalite špeciálna komisia. Musíme sa obrnúť trpezlivosťou a počkať na jej verdikt. ■

Regionálna ochranná známka z Bielych Karpát

z regiónov

Tomáš Ružicka, Nadace Partnerství, Brno, Česká republika

Biele Karpaty sú najzápadnejším výbežkom Karpát a tvoria hranicu medzi Českou republikou a Slovenskou republikou. V oboch krajinách je ich územie vyhlásené ako chránená krajinná oblasť (kategória V, IUCN).

V roku 1996 bola oblasť vyhlásená za biosférickú rezerváciu UNESCO. Región je historicky známy ako „kraj ovocia“, predovšetkým pre pestovanie jablák a sliviek. A práve sady s viac ako 250 tradičnými odrodami ovocia a horské lúky s viac ako 30 druhmi orchideí predstavujú najväčšiu prírodnú hodnotu Bielych Karpát. Za pozornosť však stojí aj kultúrna

a etnická pestrosť oblasti. Existuje tu niekoľko regiónov s vlastnými krojmi, piesňami, tradíciami a nárečím. Tradície a ľudová hudba sú doteraz súčasťou denného života, aj keď postupne miznú.

Symbióza človeka a prírody sa v Bielych Karpatoch zachovala až donedávna vďaka polohe regiónu, ktorý bol na okraji záujmu najprv Habsburgovcov a potom komunistických vládcov. Kolaps poľnohospodárstva a priemyslu po roku 1989 spolu s náhlym sprístupnením nových produktov a príležitostí oslabuje štruktúru miestnych obcí a tradičný spôsob obživy a tým spôsobuje narušenie bohatého kultúrneho a prírod-

ného dedičstva tohto regiónu. Miera nezamestnanosti v niektorých častiach presahuje 20 %. To v kombinácii s novými možnosťami zamestnanosti inde spôsobuje odchod mladých ľudí z oblasti. A tí, ktorí zostávajú, majú menej chuti pokračovať v tradičnom obhospodarovaní územia.

Združenie mimovládnych organizácií Tradice Bílých Karpat (založené v roku 1998), pôsobiace v oblasti, sa spojilo s niektorými pestovateľmi ovocia s cieľom podporiť a ochrániť kultúrne a prírodné dedičstvo Bielych Karpát. Vytvorili a na trh uviedli regionálnu obchodnú značku, ktorá má pomôcť pri marketingu vysokokvalitných miestnych produktov i celého regiónu. Medzi produkty označené značkou Tradice Bílých Karpat patrí napríklad mnohokrát ocenený jablčný mušt z Hostětína, valašská baranina, sušené ovocie a tradičné remeslá. Pozoruhodnou aktivitou v regióne je Mikulášsky jarmok, ktorého tradíciu obnovila základná organizácia ČSOP Kosenka, člen Tradice Bílých Karpat. Dnes je táto akcia najpopulárnejším trhom s miestnymi remeselnými výrobkami, potravinami a tradíciami v regióne. Návštevníci môžu ochutnať obľúbenú slivovicu, hruškové frgále a zaspievať si s cimbalovou hudbou, ktorá k oblasti patrí rovnako neodlučne ako ovce k tunajším horským lúkam.

slúžia pre pestovateľov ako motivácia, aby sa o svoje sady starali spôsobom šetrným k životnému prostrediu. Ďalšie časti stratégie zahŕňajú poriadanie súťaží tradičných odrôd, ich mapovanie a ochranu. Muštáreň prevádzkuje Tradice Bílých Karpat, s.r.o., zriadená občianskym združením s rovnakým menom. Mušt sa predáva pod vyššie uvedenou značkou Tradice Bílých Karpat. V roku 2003 mušt získal cenu

Miestna sušiaren ovocia

Za túto prácu prevzalo združenie Tradice Bílých Karpat v roku 2001 cenu Green Apple (Zelené jablko) od britskej Green Organization. Vlajkovým produktom Tradice Bílých Karpat je prírodný jablčný mušt, ktorý sa dnes predáva v hlavných obchodných reťazcoch po celej republike, aj keď hlavná pozornosť sa sústreďuje na cieľový trh najbližšie k regiónu (mestá v okolí 100 km od Bielych Karpát). Malá muštáreň, ktorá produkuje ročne okolo 100 000 fľašiek vysoko kvalitného prírodného muštu, leží v nevelkej obci Hostětín (asi 300 obyvateľov). Okrem toho, že muštáreň ponúka sezónne pracovné príležitosti niekoľkým miestnym obyvateľom a zvyšuje príjmy miestnych pestovateľov, je dôležitou súčasťou širšej stratégie, ktorá si kladie za cieľ ochrániť bohatstvo pôvodných bielokarpatských ovocných odrôd. Vyššie ceny, ktoré muštáreň ponúka pestovateľom za miestne odrody,

Česká biopotravina roka. Súťaž poriada od roku 2002 Nadace Partnerství v spolupráci so Zväzom ekologických poľnohospodárov Pro – Bio.

Po celých Bielych Karpatoch fungovali stovky prakticky rovnakých sušiarní na ovocie, ale do dnešných dní prežili len posledné dve. Jedna z nich, ktorá sa nachádza v Hostětíne, bola pomocou Tradice Bílých Karpat zrenovovaná. Jej prevádzku si zaisťujú miestni obyvatelia sami. Na rozdiel od muštárne sa sušiareň využíva na drobnú produkciu sušeného ovocia, ktoré sa spotrebuje na mieste. Preto sa tu ani nedá hovoriť o podnikateľskej aktivite, sušiareň je skôr miestom, kde sa ľudia stretávajú, aby sa porozprávali a prebrali rôzne novinky.

Regionálne značky sú obľúbeným a mocným nástrojom propagácie tradičných miestnych produktov, ale aj posilňovania miestnej hrdosti. Označovanie pomáha malým a stredným podnikom z regiónu vytvoriť dopyt po miestnych produktoch medzi návštevníkmi (turistami) aj medzi bielokarpatskými lokálnymi patriotmi. Označovanie môže byť zásadným prvkom rozvoja malých podnikov a zachovania produkcie tradičných remeselných výrobkov alebo potravín. V súčasnosti podporuje rozvoj regionálnych značiek v Bielych Karpatoch a Beskydách trojročný projekt na záchranu horských lúk moravských Karpát financovaný UNDP a GEF (viac na www.foa.cz). ■

Muštáreň

Miroslav Kutal, Hnutí DUHA Olomouc (Priatel'ia Zeme, Česká republika)
koordinátor projektu ochrany veľkých šeliem v Beskydách

Vlčie hliadka

Náš projekt je zameraný na priamu ochranu veľkých šeliem, ako aj na zlepšenie vnímania vlkov, rysov a medvedov verejnosťou. To sú dôležité podmienky na to, aby sa veľké šelmy mohli na naše územie ďalej vracieť a pokojne sa tu usadiť. Beskydy, najzápadnejšia časť Západných Karpát, totiž fungujú ako dôležitý migračný koridor na šírenie veľkých predátorov: vlka dravého (*Canis lupus europaeus*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medveda hnedého (*Ursus arctos arctos*) do ďalších pohorí v ČR. Tieto šelmy boli v Beskydách vyhynuté začiatkom 20. storočia. Rys sa opäť začal vracieť zo slovenských Karpát v päťdesiatych rokoch 20. storočia, medveď nasledoval v sedemdesiatych rokoch a nakoniec prítomnosť vlka bola prvýkrát znovu zaznamenaná v roku 1994.

Projekt sa skladá z dvoch úzko prepojených častí: prvá je zameraná na mapovanie a priamu ochranu šeliem v teréne tzv. vlčími hliadkami – ide najmä o monitorovanie pokusov o pytliactvo a odstraňovanie nelegálnych návnad. Druhá časť je zameraná na osvetu predovšetkým medzi miestnymi obyvateľmi o vlkoch, rysoch a medvedoch.

„Vlčie hliadky“ sú menšie skupinky (2 až 4-členné) vyškolených dobrovoľníkov, ktorí prechádzajú určené územie a zaznamenávajú pobytové znaky veľkých šeliem. Do práve skončenej sezóny „vlčích hliadok“ sa zapojilo viac ako 50 nových dobrovoľníkov. Ich školenie sa uskutočnilo v spolupráci s odborníkmi zo Správy CHKO Beskydy a občianskym združením Beskydčan.

V priebehu zimnej sezóny (november 2005 – apríl 2006) sa celkovo 100 ľudí zúčastnilo zhruba na tridsiatich spoločných monitorovacích akciách. Zvýšené množstvo dobre informovaných osôb v teréne hrá dôležitú preventívnu úlohu proti pytliactvu. Dobrovoľníci v lese, najmä v blízkosti poľovníckych posedov, umiestňujú značky „Územie sledujú dobrovoľné hliadky“. Počet nelegálnych mäsitých návnad v posledných rokoch prudko klesá aj v dôsledku našich aktivít v teréne.

Druhá časť nášho projektu sa zameriava na osvetu a prácu s verejnou mienkou na regionálnej a celoštátnej úrovni. V priebehu jesene 2005 a jari 2006 sme v spolupráci so slovenským Lesoochranárskym zoskupením VLK usporiadali osem besied v obciach v oblastiach výskytu veľkých šeliem. Vydali sme tiež letáčiky Vlk a rys chránia naše lesy, vysvetľujúce dôležitosť veľkých šeliem pre lesné ekosystémy. Letáčiky distribuujú „vlčie hliadky“ do informačných centier, turistických chát i priamo turistom. Terénny monitoring je tak vhodnou možnosťou, ako zapájať miestnych obyvateľov do ochrany prírody. „Vlčie hliadky“ tiež komunikujú s turistami a chovateľmi oviec, ktorých stáda môžu byť útokom šeliem ohrozené.

Na národnej úrovni bol dokončený Akčný plán na ochranu veľkých šeliem, na ktorom spoločne s Hnutím DUHA spolupracovala Agentúra ochrany prírody a krajiny ČR a Akadémia vied ČR. Spustili sme tiež nové webové stránky (www.selmy.cz) a ponúkli odmenu 50 000 Kč pre toho, kto podá dôkazy, ktoré povedú k usvedčeniu pytliača vlka, rysa alebo medveda. Tieto peniaze pochádzajú od individuálnych darcov, ktorí nám na tento účel financie venovali. Dúfame, že ponuka odmeny pomôže odradiť pytliačiacich poľovníkov od nelegálneho lovu veľkých šeliem. Okrem toho sme asi 25 000 informačných letáčikov distribuovali do beskydských obcí.

Naše aktivity v posledných rokoch prebiehali vďaka podpore nadácií International Visegrad Fund, Audubon Naturalist Society, Európskej komisie (program Mládež), Friends of the Earth Europe, Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR a niekoľkých individuálnych darcov, za ktorých príspevky im touto cestou ďakujeme. ■

Prípravené členmi pracovnej skupiny CERI pre komunikáciu

Vydané s finančnou podporou Európskej Únie

Editori:

Tamara Malkova
Iryna Rozmaritsa
(Information Center
"Green Dossier", Ukraine,
www.dossier.kiev.ua,
tamara@bg.net.ua)

Preklad: Lucia Miklášová

Slovenskú verziu vydal: DAPHNE
– Inštitút aplikovanej ekológie

Design: Riki Watzka
www.rwdesign.sk

Vytlačené na recyklovanom papieri

Najbližšie akcie

22. – 24. 11. 2006 – Valné zhromaždenie členských organizácií CERI, Slovensko

November 2006 – Školenie nových dobrovoľníkov, ktorí by sa chceli zapojiť do projektu Vlčie hliadky, Olomouc, ČR (podrobnosti: Miroslav Kutal, vlci.hliadky@hnutiduha.cz; www.selmy.cz)

2. 12. 2006 – Mikulášsky jarmok, Valašské Klobouky, ČR

11. – 13. 12. 2006 – Prvá konferencia strán Karpatského dohovoru, Kiev, Ukrajina

9. 12. 2006 – Vianočný jarmok, Rožnov pod Radhoštěm, ČR